

Er dr. Stockmann passé?

Jeg er ikke så sikker på at dr. Stockmann er passé, slik enkelte har hevdet. Når noen lykkes i samfunnsmedisinsk arbeid, har det sjelden vært lett. Underveis har man kanskje blitt sett på som brysom, nesten som en folkefiende. Aktualiteten i *En folkefiende* ligger også i måten dr. Stockmann møtes på: maktens udemokratiske språk og metoder, særinteressenes kollisjon med kollektivets vel, uærligheten i bedreviterens retorikk og medienes manglende uavhengighet.

Magne Nylennas sammenstilling av den fiktive dr. Stockmann og den historiske dr. Snow i fjorårets julenummer av *Tidskriftet* (1), var morsom lesing. Det er ikke vanskelig å slutte seg til Nylennas beundring for dr. Snow. Dr. Snow var åpenbart arbeidsom, hederlig, opptatt av viktige medisinske problemer i sin tid – uten skråsikkerhet, men med henvisning til tidens beste kunnskapsnivå. Hans forsknings-spørsmål var gode, og hans løsning på koleraproblemet besnærende enkelt og kanskje effektivt. Nylenna nevner at epidemien var på retur da håndtaket ble fjernet fra vannpumpen (1). Jeg har selv stått i Broad Street og følt ærbødighet overfor vår kollega.

Jeg er ikke like sikker på at dr. Stockmann er passé, slik Nylenna gjør seg til talsmann for (1). Siden dette også hevdes av Per Fugelli (2), med referanse til Jan Frich (3), er det kanskje på tide med noen motforestillinger. Som gammel redaktør vet Nylenna hvor færlig det er å basere seg på foreldede litteraturreferanser. Han sier riktignok at teaterstykket er evig aktuelt, men tar en referanse fra 1967 til inntekt for at *En folkefiende* er blant de Ibsen-verker som settes opp sjeldnest. Mon det, i dag? Jeg har ikke sjekket påstanden systematisk, men det siste Ibsen-stykket Riksteateret hadde med seg rundt i landet for 3–4 år siden var vitterlig dette stykket. Og i Paris i 1998 og i 2003 gikk stykket for fulle hus på kjente teaterhus. Jeg så én av oppsetningene og ble imponert over vitaliteten i fremføringen, med blant annet folkemøte i foajeen i pausen og teaterkritikernes frem-

heving av stykkets aktualitet i forhold til mange slags samfunnsproblemer.

Nylennas dom baserer seg særlig på dr. Stockmanns manglende løsningsorientering, med tillegg av svakheter i hans dokumentasjon. «Han klarte ikke å definere og formulere et mål som andre kunne slutte seg til,» skriver Nylenna (1). Fugelli ser dr. Stockmann som en solosanger som heller skulle funnet sin stemme i «Det vilde kor» (2).

Samfunnsperspektiv

Det er riktig at vannet var like mye forurenset i femte som i første akt. Frich har rett i at dr. Stockmann kunne ha oppnådd mer med bedre kommunikasjon og forståelse av ikke-legers tenkemåte (3). Men *En folkefiende* handler ikke bare om dr. Stockmann og hans velmente forsøk på å eliminere et samfunnsmedisinsk problem. Aktualiteten ligger like mye i måten han møtes på: maktens udemokratiske språk og metoder, særinteressenes kollisjon med kollektivets vel, uærligheten i bedreviterens retorikk, medienes manglende uavhengighet. Mot slikt er det ikke lett å formulere mål som andre kan slutte seg til.

Er det dermed passé å forsøke? Jeg tror ikke Aung San Suu Kyi i Burma vil skrive under på det. Eller dommerne og parlamentarikerne som forsøker å hindre Silvio Berlusconi i å få varig juridisk immunitet i Italia. Verdens sosiale forum, som i januar ble holdt i Bombay med brodd spesielt mot det etterfølgende Verdens økonomiske forum i Davos, samlet over 100 000 mennesker, så det er ganske mange som slutter seg til. I kampen mot AIDS er det også mange aktivister, og noen av dem hevder at vi ikke er sinte nok – langt derifra (4).

Fugelli er far til den sosialmedisinske relativitetsteorien, som sier at helse er et produkt av biologi multiplisert med kultur og politikk opphøyd i tid og sted. Han er også huslege for pasient Jorden. Jeg tror både Fugelli og Nylenna er enige i at Verdens sosiale forum opererer på god samfunnsmedisinsk grunn. Når mennesker handler etter en overbevisning basert på erfaring, analyse og den best tilgjengelige informasjon, er ikke alltid kortsiktig effektivitet viktigst. Kanskje gav dr. Stockmann et effektivt bidrag til at vannet i Norge har vært atskillig renere i årtiene etter Ibsen? Grunnlaget for det norske velferdssamfunnet ble lagt over lang tid, der Venstre-staten og Arbeiderparti-staten spilte en stor

rolle, men var blitt forutgått av mennesker som brukte sitt klare hode og sitt antakelig ganske varme hjerte til å arbeide mot et velstyrt samfunn (5). I den forstand er vår kollega ikke passé, og antakelig er det derfor han fortsatt opptrer på mange teater-scener.

Selv når det gjelder mer avgrensede problemer, er det sjelden at løsningen er så enkel som at et håndtak kan fjernes. Det er bra å bli minnet om at man må være resultatorientert, og at det enkleste ofte er det beste. Men bak dr. Snows enkle løsning lå mye møysommelig samfunnsmedisinsk arbeid, mot en ledestjerne han ikke kunne være sikker på å nå. Når noen lykkes, er det sjelden tilfeldig, men ei heller noen selvfølge. Underveis har man kanskje blitt sett på som brysom, ja, kanskje nesten en folkefiende (6). Hatten av for dr. Stockmann!

Knut Arne Holtedahl

knutarne.holtedah@ism.uit.no
Institutt for samfunnsmedisin
Universitetet i Tromsø

Litteratur

1. Nylenna M. Dr. Stockmann og dr. Snow – to samfunnsmedisinske helter. *Tidsskr Nor Lægeforen* 2003; 123: 3579–81.
2. Fugelli P. Forenklet selvangivelse. I: Bjørndal A, Nylenna M, red. *Med makten i sitt ord*. Festskrift til Per Fugelli på 60-årsdagen. Oslo: Unipub forlag, 2003.
3. Frich JC. En folkefiende. Ibsen som samfunnsmedisinsk læremester. *Tidsskr Nor Lægeforen* 1998; 118: 4718–21.
4. DeWaal A. Everything you ever wanted to know... about aids today and tomorrow. *Hiv/aids threatens the survival of entire societies in Africa and is moving to create new epicentres in Russia and Asia*. *Index on Censorship* 2004; nr. 1: 27–37.
5. Slagstad R. *De nasjonale strategier*. Oslo: Pax forlag, 1998.
6. Joly E. *Er det en slik verden vi vil ha?* Oslo: Aschehoug, 2003.